08/05/2024

Η μοναδική Θ. Λειτουργία του Πάσχα του 1945 στο Νταχάου!

/ Γνώμες

(6 Μαΐου – Ημέρα μνήμης του Ολοκαυτώματος)

Κάθε πασχαλινή Θεία Λειτουργία είναι αναμφισβήτητα μοναδική. Αυτή όμως που τελέστηκε το 1945 στο ναζιστικό στρατόπεδο συγκέντρωσης Νταχάου, είναι ξεχωριστή στην ιστορία του ανθρώπινου γένους. Λίγες μέρες μετά την απελευθέρωσή τους από τον στρατό των ΗΠΑ στις 29 Απριλίου 1945, εκατοντάδες Ορθόδοξοι Χριστιανοί κρατούμενοι στο στρατόπεδο συγκέντρωσης του Νταχάου συγκεντρώθηκαν για να γιορτάσουν μιαν αλλιώτικη Ανάσταση.

- **Γράφει ο Πέτρος Παναγιωτόπουλος, Αν. Καθηγητής Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ**

Το στρατόπεδο συγκέντρωσης του Νταχάου ξεκίνησε να λειτουργεί το 1933 σε ένα πρώην εργοστάσιο πυρίτιδας. Οι πρώτοι κρατούμενοι ήταν πολιτικοί αντίπαλοι του Αδόλφου Χίτλερ, ο οποίος είχε γίνει καγκελάριος την ίδια χρονιά. Κατά τη διάρκεια των 12 χρόνων ύπαρξης του στρατοπέδου, πάνω από 200.000 κρατούμενοι μεταφέρθηκαν εκεί. Στην πλειοψηφία τους ήταν χριστιανοί όλων των Ομολογιών, τόσο κληρικοί όσο και λαϊκοί.

Αμέτρητοι κρατούμενοι πέθαναν στο στρατόπεδο, ενώ εκατοντάδες αναγκάστηκαν να συμμετάσχουν στα απάνθρωπα ιατρικά πειράματα που διεξάγονταν από τον Δρ Σίγκμουντ Ράσερ. Στο μεταξύ, χιλιάδες κρατούμενοι από διαφορετικά στρατόπεδα είχαν σταλεί στιβαγμένοι σε σιδηροδρομικές αποστολές. Η συντριπτική πλειονότητα από αυτούς πέθαναν με φρικτό θάνατο από πείνα, αφυδάτωση και την έκθεση σε ασθένειες.

Όταν οι κρατούμενοι έφτασαν στο στρατόπεδο ξυλοκοπούνταν βάναυσα, κουρεύονταν και όλα τους τα προσωπικά αντικείμενα παίρνονταν από τους φρουρούς. Η ζωή τους βρισκόταν κυριολεκτικά στο έλεος των φυλάκων τους, καθώς μπορούσαν να τους σκοτώσουν κάθε φορά που νόμιζαν ότι θα έπρεπε. Οι τιμωρίες για διάφορες παραβάσεις τούς περίμεναν κάθε στιγμή της διαβίωσής τους εκεί και περιλάμβαναν κρέμασμα σε γάντζους για ώρες, σε αρκετό ύψος, ώστε τα πόδια τους να μην αγγίζουν το έδαφος, χτυπήματα, μαστίγωμα και απομόνωση για μέρες σε δωμάτια απίστευτα μικρά.

Η μακάβρια επιγραφή της πύλης του στρατοπέδου: Η Εργασία Απελευθερώνει

Οι εξευτελισμοί των κρατουμένων έφτασαν στο τέλος τους την άνοιξη του 1945, στις 29 Απριλίου. Οι μαρτυρίες των στρατιωτών είναι συγκλονιστικές:

«… όταν μπήκαμε, αντίκρισα το πιο φρικτό θέαμα που έχουν δει ποτέ τα μάτια μου. Αυτοκίνητα φορτωμένα με πτώματα. Οι περισσότεροι από αυτούς ήταν γυμνοί και δεν είχαν άλλο παρά δέρμα και οστά. Τα πόδια και τα χέρια τους είχαν μόνο μερικές ίντσες περίμετρο, χωρίς καθόλου γλουτούς. Πολλοί από τους νεκρούς είχαν τρύπες από σφαίρες στο πίσω μέρος του κεφαλιού τους» (Επιστολή του G.I. William Cowling).

«Αρκετές εκατοντάδες μέτρα μετά από την κεντρική πύλη, συναντήσαμε την περίφραξη του χώρου συγκέντρωσης. Μπροστά μας, και πίσω από ένα ηλεκτροφόρο, αγκαθωτό συρματόπλεγμα, στάθηκε μια μάζα ενός πλήθους που επευφημούσε, από μισότρελους άνδρες, γυναίκες και παιδιά, που χοροπηδούσαν και φώναζαν από ευτυχία, οι απελευθερωτές είχαν έρθει! Ο θόρυβος ήταν πέρα από κάθε κατανόηση! Κάθε άτομο (ήταν πάνω από 32.000 συνολικά), ο οποίος θα μπορούσε να αρθρώσει έναν ήχο, ούρλιαζε από χαρά. Οι καρδιές μας έκλαψαν όπως βλέπαμε τα δάκρυα της ευτυχίας να πέφτουν από τα μάγουλά τους» (Walter Fellenz).

Ο κρατούμενος Gleb Rahr από τη Λετονία, μέλος αντιναζιστικής και

αντιμπολσεβικικής οργάνωσης, ο οποίος μεταφέρθηκε στο Νταχάου λίγες μέρες πριν και μετά τον πόλεμο θα διδάξει Ρωσική Ιστορία στο Μέριλαντ (κοιμήθηκε το 2006), δίνει μια άλλου είδους μαρτυρία:

«... Φυσικά, είχα διαρκώς επίγνωση του γεγονότος ότι αυτά τα βαρυσήμαντα γεγονότα εκτυλίσσονταν κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Εβδομάδας. Αλλά πώς θα μπορούσαμε να το ζήσουμε, έξω από τις σιωπηλές, ατομικές προσευχές μας; Ένας συγκρατούμενος και επικεφαλής διερμηνέας της Διεθνούς Επιτροπής των Αιχμαλώτων, ο Μπόρις Φ., με επισκέφθηκε στη μολυσμένη από τύφο μονάδα μου,το «Μπλοκ 27» -για να με ενημερώσει ότι ήταν σε εξέλιξη προσπάθειες, σε συνεννόηση με Εθνικές Επιτροπές Αιχμαλώτων από τη Γιουγκοσλαβία και την Ελλάδα, για να πραγματοποιηθεί Ορθόδοξη Θ. Λειτουργία για την ημέρα του Πάσχα, 6 Μαΐου.

Υπήρχαν ορθόδοξοι ιερείς, διάκονοι και μια ομάδα μοναχών από το Άγιο Όρος μεταξύ των κρατουμένων. Αλλά δεν υπήρχαν άμφια, καθόλου βιβλία, ούτε εικόνες, κεριά, πρόσφορα ή κρασί. . . . Οι προσπάθειες για να τα βρούμε αυτά από τη ρωσική εκκλησία στο Μόναχο απέτυχαν, καθώς οι Αμερικανοί απλά δεν μπόρεσαν να εντοπίσουν κανέναν από αυτή την ενορία στην κατεστραμμένη πόλη. Παρ' όλα αυτά, ορισμένα από τα προβλήματα θα μπορούσαν να επιλυθούν. Οι περίπου τετρακόσιοι καθολικοί ιερείς που κρατούνταν στο Νταχάου είχαν την άδεια να παραμείνουν μαζί σε ένα στρατώνα και να τελούν τη Θ. Λειτουργία κάθε πρωί πριν ξεκινήσει η δουλειά. Έτσι, μας πρόσφεραν στους Ορθόδοξους τη χρήση της αίθουσας προσευχής τους στο «Μπλοκ 26», η οποία ήταν ακριβώς απέναντι στο δρόμο από το δικό μου «Μπλοκ».

Το εκκλησάκι ήταν γυμνό, εκτός από ένα ξύλινο τραπέζι και μια εικόνα της Παναγίας Czenstochowa που κρεμόταν στον τοίχο πάνω από το τραπέζι, μια εικόνα που προερχόταν από την Κωνσταντινούπολη και αργότερα ήρθε στο Belz στη Γαλικία, όπου στη συνέχεια την πήρε από τους Ορθόδοξους ένας Πολωνός βασιλιάς. Όταν ο ρωσικός στρατός έδιωξε τα στρατεύματα του Ναπολέοντα από την Czenstochowa, ο ηγούμενος της Μονής Czenstochowa έδωσε ένα αντίγραφο της εικόνας στον Τσάρο Αλέξανδρο Α', ο οποίος το τοποθέτησε στον καθεδρικό ναό Καζάν στην Αγία Πετρούπολη, όπου ετιμάτο μέχρι την κατάληψη της εξουσίας από τους Μπολσεβίκους.

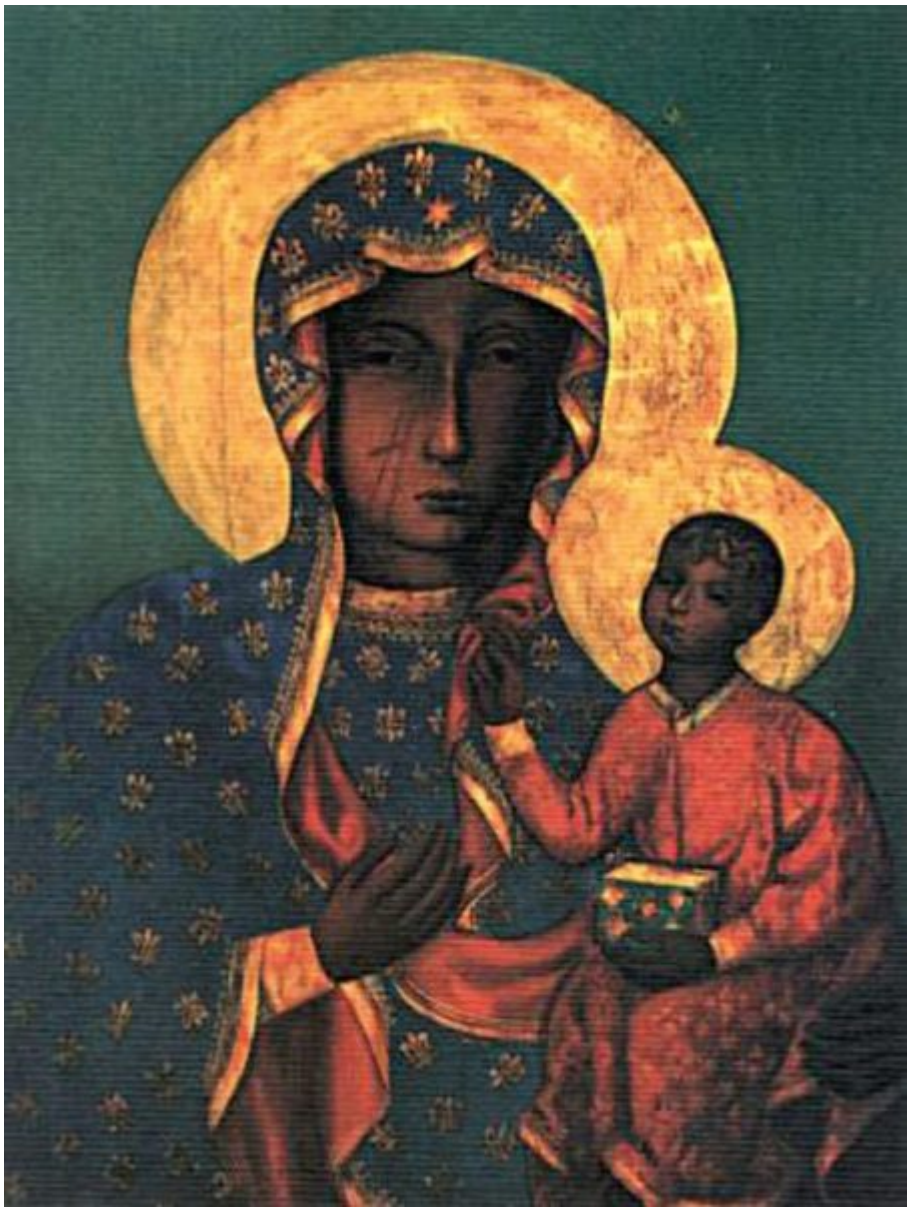

Η λεγόμενη Μαύρη Παναγία της Τσεστόνκοβα. Κατά την παράδοση βγήκε από τα χέρια του Ευαγγελιστή Λουκά. Θεωρείται θαυματουργή και είναι εθνικό κειμήλιο της Πολωνίας. Ο Πολωνός βασιλιάς Βλαδισλάβος την παρέλαβε από τους Ανδεγαυούς και την αφιέρωσε στο Παυλιανό μοναστήρι της Jasna Gora.

Μια δημιουργική λύση στο πρόβλημα των αμφίων βρέθηκε επίσης. Από το νοσοκομείο της πρώην SS-φρουράς μας πήραμε καινούρια λινά υφάσματα. Όταν ράψαμε μεταξύ τους κατά μήκος δύο πετσέτες, σχηματίστηκε ένα πετραχήλι και όταν ράφτηκαν στα άκρα τους προέκυψε ένα Οράριο. Οι κόκκινοι σταυροί που προορίζονταν αρχικά για να φορεθούν από το ιατρικό προσωπικό των φρουρών SS, τέθηκαν στις πετσέτες-άμφια.

Την Κυριακή του Πάσχα, 6 Μαΐου (23 Απριλίου σύμφωνα με το παλαιό ημερολόγιο) -

που συνέπεσε με την εορτή του Αγίου Γεωργίου- Σέρβοι, Έλληνες και Ρώσοι συγκεντρώθηκαν στο στρατώνα των καθολικών ιερέων, λοιπόν. Παρά το γεγονός ότι οι Ρώσοι ήταν περίπου το 40% των κρατουμένων στο Νταχάου, λίγοι μόνο κατάφεραν να παρευρεθούν στη Θ. Λειτουργία. Μέχρι εκείνη τη στιγμή «αξιωματικοί επαναπατρισμού» των ειδικών μονάδων SMERSH είχε φτάσει στο Νταχάου από τα αμερικανικά στρατιωτικά αεροπλάνα, και άρχισαν τη διαδικασία ανέγερσης νέων γραμμών του συρματοπλέγματος με σκοπό την απομόνωση των σοβιετικών πολιτών από τους υπόλοιπους κρατούμενους, ως ένα πρώτο βήμα στην προετοιμασία τους για τον ενδεχόμενο αναγκαστικό επαναπατρισμό τους.

Σε ολόκληρη την ιστορία της Ορθόδοξης Εκκλησίας δεν υπήρξε πιθανώς ποτέ μια Λειτουργία του Πάσχα, όπως αυτή στο Νταχάου το 1945. Έλληνες και Σέρβοι ιερείς μαζί με ένα Σέρβο διάκονο, που φορούσαν τα αυτοσχέδια «άμφια» πάνω από τις ριγέ μπλε και γκρι στολές κρατουμένων. Στη συνέχεια, άρχισαν να ψάλλουν, εναλλάξ από τα ελληνικά στα σλαβικά, και στη συνέχεια πάλι πίσω στα ελληνικά. Ο κανόνας του Πάσχα, τα Πασχάλια στιχηρά ψάλθηκαν όλα από μνήμης! Το Ευαγγέλιο «Εν αρχή ήν ο Λόγος» επίσης από μνήμης…

Και τέλος, η Ομιλία του Αγίου Ιωάννου του Χρυσοστόμου, επίσης από μνήμης. Ένας νεαρός Έλληνας μοναχός από το Άγιο Όρος στάθηκε μπροστά μας και απήγγειλε με τέτοιο πυρετικό ενθουσιασμό που ποτέ δεν θα τον ξεχάσω όσο ζω. Ο ίδιος ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος φάνηκε να μιλάει μέσα από αυτόν για εμάς και για τον υπόλοιπο κόσμο! Δεκαοκτώ Ορθόδοξοι ιερείς και ένας διάκονος -περισσότεροι από τους οποίους ήταν Σέρβοι συμμετείχαν σε αυτή την αξέχαστη Λειτουργία. Όπως ο άρρωστος άνθρωπος που τον είχαν κατεβάσει από τη στέγη ενός σπιτιού και τον τοποθέτησαν μπροστά στα πόδια του Χριστού, έτσι και ο Έλληνας Αρχιμανδρίτης Μελέτιος διακομίστηκε σε ένα φορείο μέσα στο παρεκκλήσι, όπου παρέμεινε προσευχόμενος κατά τη διάρκεια της Λειτουργίας«.

Παρόντες ήταν ο (άγιος πλέον) Επίσκοπος Νικόλαος Βελιμίροβιτς, ο οποίος μεταφέρθηκε από το Νταχάου το Δεκέμβριο του 1944, και ο Πανοσιολ. Αρχιμανδρίτης Διονύσιος, ο οποίος μετά τον πόλεμο έγινε Μητροπολίτης Τρίκκης και Σταγών στην Ελλάδα. Σύμφωνα με μαρτυρίες, παρών πρέπει να ήταν και ο π. Δαμασκηνός Χατζόπουλος (1913-1977), μετέπειτα Μητροπολίτης Τριφυλίας και Ολυμπίας (1950-1957) και Δημητριάδος και Αλμυρού (1957-1968), μία δυναμική μορφή που άφησε εποχή από όπου πέρασε και απομακρύνθηκε από τη δικτατορία, αλλά δυστυχώς, δεν αποκαταστάθηκε από τη μεταπολίτευση. Ο π. Δαμασκηνός συνελήφθη για την κοινωνική του δράση στην Ι. Μητρόπολη Κορινθίας, όπου διακονούσε, το 1942 και μεταφέρθηκε στην Ιταλία και στο Νταχάου, όπου υπέστη φρικτά βασανιστήρια.

Ο π. Διονύσιος είχε συλληφθεί το 1942 επειδή έκρυψε και φρόντισε Άγγλους αξιωματικούς και στρατιώτες που προσπαθούσαν να ξεφύγουν από τους Ναζί. Βασανίστηκε για να μην αποκαλύψει τα ονόματα όσων εμπλέκονταν στην αρωγή στρατιωτών των συμμαχικών δυνάμεων και στη συνέχεια φυλακίστηκε για δεκαοχτώ μήνες στη Θεσσαλονίκη, στο στρατόπεδο Παύλου Μελά, πριν μεταφερθεί στο Νταχάου. Στη Θεσσαλονίκη του δόθηκε χάρη, αλλά την απέρριψε. Κατά τη διάρκεια των δύο χρόνων στο Νταχάου, βίωσε τη ναζιστική θηριωδία και υπέφερε πολύ. Τις πολλές οδυνηρές εμπειρίες του τις κατέγραψε αργότερα στα βιβλία του. Μεταξύ αυτών ήταν τακτικές πορείες στο εκτελεστικό απόσπασμα, όπου θα γλίτωνε την τελευταία στιγμή, εξευτελισμοί, και στη συνέχεια επιστροφή στην εξαθλίωση του μπλοκ των κρατουμένων. Μάλιστα, ο προσωπικός του γιατρός διηγείται ότι είχε στο σώμα του μια μακρά ουλή από πυρωμένο σίδερο.

Μετά την απελευθέρωση, ο π. Διονύσιος βοήθησε τους Συμμάχους να μετεγκαταστήσουν πρώην κρατουμένους του Νταχάου και να φέρει κάποια ομαλότητα στη ρημαγμένη ζωή τους. Πριν από το θάνατό του, επισκέφθηκε το Νταχάου από την Ελλάδα και τέλεσε την πρώτη Ορθόδοξη Λειτουργία εκεί σε περίοδο ειρήνης. Γράφοντας το 1949, ο π. Διονύσιος θυμήθηκε το Πάσχα του 1945 με τα εξής λόγια:

«...Στην ύπαιθρο, πίσω από την παράγκα, οι Ορθόδοξοι Έλληνες και Σέρβοι είχαν συγκεντρωθεί. Στο κέντρο, οι δύο ιερείς, ο Σέρβος και ο Έλληνας. Δεν φορούν χρυσά άμφια. Δεν έχουν ακόμη ράσα. Δεν έχουν κεριά ούτε λειτουργικά βιβλία στα χέρια τους. Αλλά τώρα δεν χρειάζονται εξωτερικά, υλικά φώτα για να υμνήσουν τη χαρά. Οι ψυχές όλων είναι φλεγόμενες, κολυμπούν στο φως.

Ευλογημένος είναι ο Θεός μας. Η μικρή, χαρτόδετη Καινή Διαθήκη μου έχει έρθει

στη δόξα της. Ψάλλουμε το «Χριστός Ανέστη» πολλές φορές, και η ηχώ του αντηχεί παντού και αγιάζει το μέρος.

Η Γερμανία του Χίτλερ, το τραγικό σύμβολο ενός κόσμου χωρίς Χριστό, δεν υπάρχει πια. Και ο ύμνος της ζωής της πίστης ανεβαίνει από όλες τις ψυχές, είναι η ζωή που προχωρά από τον καταπράσινο λόφο του Stein με πλεύση προς τον Εσταυρωμένο ».

Στις 29 Απριλίου 1995, στην πεντηκοστή επέτειο από την απελευθέρωση του Νταχάου εγκαινιάστηκε το Ρωσικό Ορθόδοξο παρεκκλήσι των κεκοιμημένων του Νταχάου. Αφιερωμένο στην Ανάσταση του Χριστού, το παρεκκλήσι περιέχει μια εικόνα με αγγέλους που ανοίγουν τις πύλες του στρατοπέδου συγκέντρωσης και ο Ίδιος ο Χριστός οδηγεί τους κρατούμενους προς την ελευθερία.

Η απλή ξύλινη και κωνική αρχιτεκτονική του παρεκκλησίου είναι αντιπροσωπευτική των παραδοσιακών κοιμητηριακών εξωκκλησίων του ρωσικού Βορρά. Τα τμήματα του παρεκκλησίου κατασκευάστηκαν από έμπειρους τεχνίτες στην περιοχή Βλαντιμίρ της Ρωσίας, και συναρμολογήθηκαν στο Νταχάου από τους βετεράνους της Δυτικής Ομάδας των ρωσικών δυνάμεων λίγο πριν από την αναχώρησή τους από τη Γερμανία το 1994. Οι ιερείς που συμμετείχαν στο 1945 στην πασχαλινή Θ. Λειτουργία μνημονεύονται σε κάθε Θ. Λειτουργία που πραγματοποιείται στο παρεκκλήσι, μαζί με όλους τους Ορθόδοξους χριστιανούς που έχασαν τη ζωή τους «σε αυτό το μέρος, ή σε άλλο τόπο βασανιστηρίων».

Πηγές:

Douglas Cramer, «Dachau 1945: The Souls of All Are Aflame», AGAIN 26, 1 (Ιαν.-Μάρ. 2004).

«Ο Μητροπολίτης Τρίκκης και Σταγών Διονύσιος Χαραλάμπους», www.pemptousia.gr

Brigitta Schrade, «ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ. Η Ορθόδοξη τέχνη ως μεσάζων στη Δυτική Κοινωνία», Πνευματική Διακονία 8, σ. 58

Μητροπολίτης Δημητριάδος Δαμασκηνός, www.imd.gr